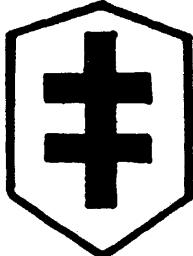

ВАЮЙ, НАРОДЗЕ, ЗА СВАЕ ПРАВЫ! – К. Каліноўскі

ЗА
ВОЛЮ
БАЦЬ-
КАЎ-
ШЧЫНЫ!

ЗВАЖАЙ

Часапіс Беларускіх Ветэранаў. Выдае Камітэт Сувязі Быўшых Беларускіх Вайскоўцаў

Z V A Z A J – Veterans quarterly, published by Liaison Committee of Byelorussian War Veterans. Canada Post: 57 Riverdale Ave., Toronto, Ont., M4K 1C2

U. S. Post: Assn of Byelorussian-American Veterans, 9 River Rd., Highland Park, N. J. 08904

Год 9

Лістапад, 1983

№ 4 (32)

М Ы З А М I Р !

Мы за мір

трывалы й справядлівы,
пабудаваны на любові бліжняга
мы за мір такі,
імкнуща да якога навучаў нас

Ісус Хрыстос!

Мы за мір,

а таму мы супраць вайны, фізычнага
гвалту, што нясе съмерць,
што можыць калекаў, сірот і удоваў,
што прыносіце пошасьці й няшчасьці.

Мы за мір,

бо мы любім і цэнім жыцьцё,
любім працу й творчасць,
і намагаемся любіць бліжняга так,
як навучаў нас Бог.

Мы за мір,

у якім ня будзе насильля,
ня будзе "старшага брата"
і ягонага паўзуна-цівуні –
забойцаў свабоды.

Мы за мір,

у якім селяніну будзе дадзеная
поўная свабода апрацоўваць
собскія нівы - загоны
й зьбіраць плённы іхныя.

Мы за мір,

у якім рабочы
будзе працеваць на сябе,
а не партыйных паразітаў
і зыненавіджаных бюракратаў!

Мы за мір,

у якім інтэлігент атрымае
максымальную свабоду,
каб жыць з плёнаў працы
мазгоў сваіх.

Мы за мір,

у якім пісьменнік, мастак і мысльцель
атрымаюць поўную свабоду
творчасці, без нагляду партыйных
ці дзяржаўных цівунуў.

Мы за мір,

у якім дабрабыт і гаспадарку вызна-
чыць свабодны рынак, дзе будзе
узнагароджана собская ініцыятыва
чалавека.

Мы за мір,

у якім будзе поўная свабода
слова, згуртавання, палітычнага
жыцця й культурнае творчасці

Мы за мір,

у якім ня будзе месца антычалавечым
ідэяллёгіям – камунізму, фашизму й
іншым -ізмам, якія стварылі
паразіты-эксплікататары.

Мы за мір,

у якім урад, згодна дэмакратычных
прынцыпаў, будзе слугой народу,
а не наадварот!

Мы за мір

запраўдны, а не маскоўскі, – мір
могільніка, дзе пахаваныя свабода.
гуманнасць, вера й прагрэс...

Мы за мір,

але не такі, пра які вечна трубаць
маскоўскія падпальщицы вайны,
якія і цяпер у Афганістане натварылі
сотні Хатыньяў!

Мы за мір

бяз КДБ, псіхушак, русыфікацыі,
канцлягераў, партыйнае барабанічыны
прапаганды, калгаснага прыгону,
нішчэння веры ў Бога і нацыянальнай
культуры.

Мы за мір,

у якім заслужаную кару атрымаюць
прагавітыя паразіты – маскоўскія
й іншыя народабойцы!

Мы за мір,

дзе кожны, як умее
будзе славіць Бога й дзе
будуць адноўленыя святыні Яго.

Мы за мір,

у якім, вольная сярод вольных,
Беларусь
"займе свой пачэсны пасад
між народаў".

БЕЛАРУСКАЯ ВАЙСКОВАЯ ЦАНТРАЛЬНАЯ РАДА

(*Праца*. Пачасах т. 1 № 3/31)

Успаміны гэтыя былі зъмешчаны ў № 7 і № 9 "Крывіча" п. заг. "Беларуская Вайсковая Цэнтральная Рада". На іх мы й зъвернем увагу нашых чытачоў і ўсіх тых, хто цікавіща беларускай ваеннаі тэматыкай, асабліва ж таму, што часапіс гэты цяпер бібліографічная рэдкасцьць.

К. Езавітаў пачынае свае ўспаміны съцвярджаючы што дыпляматыя толькі тады можа адыйграць важную ролю, калі за ёй стаіць моцная ваенная сіла. "Ужо зь першых крохаў беларускіх нацыянальных арганізацый, — ліша ён, — перад Часовым Урадам Радеі, у 1917 г., выразна выявілася, што беларускія нацыянальныя дамаганыні толькі тады будуць споўненыя, калі кожнае зь іх будзе падпірацца не старанна матываванымі дэкларацыямі, а моцнай нацыянальна-беларускай сілай, найлепш-жа сілай збройнай".

"Зрабілася гэта ясным яшчэ ў красавіку месяцы. Але Беларусы не съпяшаліся з утварэннем беларускага нацыянальнага войска, бо ўсё яшчэ чакалі, што справядлівія іхныя дамаганыні, якія абмежаваліся ў той час толькі культурна-асветнымі і адміністрацыйна-тэрытарыяльнымі патрабаваннямі, будуць споўненыя бяз збройнага дэманстравання сваіх патрэбаў і правоў".

"Беларусы яшчэ крэпка верылі ў большую моц права, што ня толькі лічылі беларускае войска непатрэбным, але зусім шчыра думалі, што яно будзе шкодным злouжываннем у беларускім руху й замест дапамогі ў нацыянальнай справе прывядзе да якіх-колечы непатрэбных вэстрых спрэчак і трэнніяў паміж Беларусамі і Цэнтральнай уладай".

З альбому "Шляхамі Янкі Купалы" (лінарыт, 1980г.) Мастак М. Купава

З В А Ж А Й

3

Шчырая беларуская даверлівасць, палітычная недасьветчансць і пэўная наіунасьць тагачасных беларускіх дзеячоў тут больш чым відавочная. Але, як кажа К. Езавітаў, час – найлепшы лек. "І ўжо ўсярэдзіне лета 1917 году ўсе Беларусы зусім выразна сабе ўцямлі, што спрэчкі ўжо ёсьць, што яны будуць і ў далейшым, што беларускія вымаганьні, як-бы яны ня былі малымі і як-бы яны ня былі праўдзівымі, павінны быць абапертыя на толькі на юрыдычна праўнай падставе, але яшчэ і на беларускі штык. І вось, – па прыкладу іншых нацыянальнасцяў Рэспублікі, якія прыйшлі да гэтай думкі на цэлых паўгода раней за Беларусаў і да восені 1917 г. змаглі ўжо стварыць свае вайсковыя нацыянальныя часткі, выцягнушы іх з агульных радоў расейскага войска, – Беларусы пераносіць нацыянальна-арганізацыйную працу ў расейскую армію і гуртуюць Беларусаў-вайсковых, параксіданых у ёй па асобных частках, ставячы сваёй мэтай выдзяленыне Беларусаў у асобныя палкі й перавод гэтых палкоў на Заходні, беларускі фронт".

У гісторыі ёсьць шмат прыкладаў калі, як кажуць, трэба лавіць кожны мамант, выкарыстоўваць кожную нагоду, каб дасягнуць свае мэты. Беларусы зразумелі гэта, але запозна. "Ужо па ўсіх фронтах, – адзначае К. Езавітаў, – разъвіваліся нацыянальныя съязгі зусім закончаных украінскіх, татарскіх і іншых фармаваньняў, ужо ў глыбокім тылу (бліжэй да штабу і інтэнданцтва) заканчываў экіпіроўку ва ўсё новенькае і чысьценкае сваіх легіёнаў польскі генэрал Доўбар-Мусініцкі, а Беларусы, скончышы ўрэшце спрэчкі адносна патрэбы ці непатрэбнасці беларускага войска, толькі-толькі яшчэ прыступілі да працы сярод сваіх вайсковых і да нацыянальнага ўсьведамлення і да згуртаванья іх".

Беларусы-жайнеры, параксіданыя па ўсіх фронтах вайны, зь вялікім уздымам і надзвычайнай рацасцяй адклінуліся на заклік сваёй бацькаўшчыны Беларусі. На працягу двух месяцаў, хніўня і верасьня, уся расейская армія пакрылася густой сеткай беларускіх вайсковых арганізацый. А ўжо ў кастрычніку перад усімі імі ўзыніла пытаньне адносна аб'яднання і ўтварэння цэнтральнага воргану, які ўзяў бы на сабе кіраўніцтва працай сярод вайсковых арганізацый беларускага нацыянальнага войска. (Больш поўныя весткі пра першыя гурткі Беларусаў-вайскоўцаў гл. "Беларуская Газета", № 45, Менск, 1943, а таксама ў працы Я. Найдзюка "Беларусь учора й сёння", бб. 75–76).

Вынікам усяго гэтага было скліканье з дапамогай Беларускай Цэнтральнай Рады нацыянальных Арганізацый зъезду Беларусаў – жайнеру Заходніга Фронту й прадстаўнікі беларускіх арганізацый XII-й арміі, Балтыцкага Флёты й Румынскага Фронту. Зъезд гэты адбыўся ў Менску ў днёх ад 31. X. да 6. XI. 1917 г. Ен і пастанавіў утварыць "Беларускую Вайсковую Цэнтральную Раду" ды пераадаць ей агульнае кіраваньне беларускімі вайсковымі справамі.

Як падае Кастусь Езавітаў, Вайсковая Рада, на думку Зъезду, павінна была складацца ѹ потым злажылася наступным чынам:

1) На кожным зь існуючых расейскіх фронтав, а таксама ѹ кожнай з задніх вайсковых акругаў, адбываеца франтавы, або акруговы беларускі вайсковы зъезд;

2) Кажны з гэтых зъездаў дэлегуе ў БВЦР 15 чалавек;

3) Кажны зъезд на месцы ўтварае фронтовую (або акруговую) Беларускую Вайсковую Раду, якая павінна працаваць у падчыненіні Вайсковай Цэнтральнай Радзе, і ѹ поўным кантакце зь мясцовымі беларускімі грамадзкімі арганізацыямі;

4) Усе дэлегаты ад фронтав і акругаў пэрыядычна збіраюцца ў Менск, дзе працоўць у сесіях БВЦР;

5) Першая Сесія Вайсковай Рады выбірае для сталяе працы асобны выканаўчы орган – "Выканаўчы Камітэт БВЦР";

6) Выканаўчы Камітэт працуе ўесь час у Менску і мае адэльдзелы:

- а вайсковых фармаваньняў,
- б. агітацыйны,
- в. палітычны,
- г. культурна-асветны,
- д. фінансавы і,
- е. гаспадарчы.

7) На чале Выканаўчага Камітэту стаіць прэзыдый зь пяці асобаў: старшыні, 2-х застуپнікаў, скарбніка і сакратара.

Зъезд Заходніга Фронту апразу-ж выцягліў сваіх прадстаўнікоў у БВЦР і яна, хоць і ня ў поўным пакуль што складзе, неадкладна прыступіла да працы.

Першая сесія Рады адбываецца яшчэ ѹ час працы Зъезду Заходніга Фронту (4–6. XI. 1917 г.) і заканчваеца выбарамі Часовага Выканаўчага Камітэту Беларускай Цэнтральнай Рады, на які ўсклацваецца абавязак весьці працу да поўнага завяршэння яе. Першымі дэлегатамі на папаўненінне БВЦР ёсьць прадстаўнікі зъезду Беларусаў-Жайнераў Паўночнага Фронту, за імі – Паўднёва-Заходніга, потым Румынскага і г. д.

17–18 снежня 1917 г. адбываеца другая сесія БВЦР; прэзыдый Выканаўчага Камітэту складаецца з наступных асобаў: старшыня – Сымон Рак-Міхайлоўскі; першы застуپнік старшыні – Константын Езавітаў, другі застуپнік – Тамаш Грый, скарбнік – Васіль Захарка.

(Працяг будзе)

Язэп Барэйка

**НАШЫМ ЧЫТАЧОМ і СУРОДЗІЧАМ ПА ЎСІМ СЪВЕЦЕ
 Й НА БАЦЬКАЎШЧЫНЕ
 ХАДАЕМ ВЯСЕЛИХ КАЛЯДАЎ, ПАЧІСЛАГА Но-
 ВАГА ГОДУ
 Й ДЗЯКУЕМ ЗА ПАДТРИМКУ!**

"Зважай"

З ВАЖАЙ

РАСЬЦЕ НАРОДНЫ СУПРАЦУ

МАСКОЎСКАЙ АГРЭСІІ Ў АФГАНІСТАНЕ

"У мінулым тыдні афганскія паўстанцы зрабілі налёты на шэраг аб'ектаў у Кабуле, у тым ліку на пасольства СССР і штабкватэру савецкіх войскаў. У пачатку каstryчніка два савецкія транспартныя самалёты, якія прызямліліся на лётнішчы гораду Хост ува ўсходнія частыы Афганістану, былі зьбітыя ракетамі, у выніку чаго была забітая або параненая няведамая колькасць савецкага ваеннага персаналу. Хост і два іншыя гарады ў тым-же раёне акружаныя паўстанскімі адзьзеламі." (З паведамленняў заходнія прэсы).

Сёлета ў верасьні з Афганістану былі высланыя два амэрыканскія дыпляматы, адвінавачаныя ў шпінажы і контэррэвалюцыйнай дзеінасці. Дзяржаўны дэпартамэнт ЗША адкінуў гэтыя адвінавачаныні, называючы дзеяньні кабульскага ўраду абсурднымі й абульнымі. І заявіў, што амэрыканскі ўрад абліжкоўвае адпаведныя мерапрыемствы.

Нэрвовасць прадстаўнікоў прасавецкага рэжыму ў Кабуле можна зразумець. У Афганістане расьце ўсе народны супраціў маскоўскай агрэсіі. Паводле паведамленняў інфармацыйных агенцтваў і, як мы бачым у пачатку гэтага артыкулу, антыкамуністычныя паўстанцы – муджахэдзіны – праводзяць актыўныя аперацыі супраць савецкага войска ў Кабуле, а таксама ў Гераце, правінцыі Пактыя і іншых мясцовасцях, прыносячы праціўніку істотныя страты.

Герат займае асаблівае месца ў крывавай гісторыі змагання афганскага народу з савецкім акупантамі і іхнімі марыянэткамі. Адразу-ж пасля красавіцкага паревароту 78-га году ў заходу, з савецкай дапамогай, камуністамі ўлады ў Кабуле, Герат стаўся цэнтрам антыкамуністычнага супраціву. Яшчэ пры Тараці, а пасля і пры Аміне, гэратацы началі актыўна змагацца із спробамі прамаскоўскага рэжыму паставіць Афганістан на шлях сацыялізму, пазбавіць афганскі народ яго нацыянальных, рэлігійных і сямейных традыцый, ператварыць краіну ў калёнію Масквы. Ужо тады, яшчэ да савецкай інтарвэнцыі, кабульскім уладам давялося звязтацца да Масквы па дапамогу для здушэння магутных народных выступленняў у Гераце, скіраваных супраць камуністу, супраць засільля савецкіх дараднікаў у ворганах кіраўніцтва, арміі й іншых сферах жыцця.

Але запрауды шырокіх маштабаў супраціў у Гераце дасягнуў у апошнія гады. Група муджахэдзінаў, якія дзеюць у самім горадзе й правінцыі, падтрымоўваюць сувязь зь лягерамі афганскіх уцекачоў на тэрыторыі Ірану. У гэтай краіне ня так шмат афганскіх уцекачоў як у Пакістане – іх тут калі мільёну. Але яны карыстаюцца значнай падтрымкай з боку ісламскіх уладаў у Тэгэране, што дазваляе герацкім партызанам ня

толькі стойка супраціўляцца савецкім і кармалеўскім карнікам, але й прынасіць ворагу цяжкія ўдары.

На пачатку сёлетняга году Гэрят, як і ўся Герацкая правінцыя ператварылася ў адзін з самых магутных цэнтраў партызанска га руху. Пазыцыі савецкіх акупантава і кабульскага марыянэткавага рэжыму апынуліся пад рэальнай пагрозай. Мясцовымі сіламі спрэвіца з афганскімі патрыётамі было цяжка.

Акупацыянае камандаванье папрасіла дадатковай помочы. Зь лётнішчаў СССР самалёты масава бамбілі раёны партызанска актыўнасці як у самым горадзе Гэрят, гэтак і ў правінцыі. Апроч гэтага, у Гэрата перакінулі з СССР дадатковую мотастралковую дывізію. Карнія акцыі акупантава ў Гераце вяліся з асаблівай жорсткасцю. Паводле вестак зь верагодных крыніцаў, на працягу некалькіх тыдняў было забіта звыш трох тысяч мірных жыхароў і некалькі сотняў афганскіх партызанаў, а цэляя кварталы Гэрата ў дзясяткі вёсак былі разбураныя савецкай авіяцыяй.

Каб унікаць новых ахвяраў сярод мірнага жыхарства і для захавання галоўных сілаў, кіраўніцтва партызанска га руху ў Гераце пастановіла часова разгрупаваць свае сілы, адвесыці частку іх на тэрыторыю Ірану.

Часовая посьпех і савецкіх карнікаў ранніяй вясной і адыход муджахэдзінаў у горы й за іранскую мяжу спарадзілі ў савецкага камандаванья надзеі на магчымасць хуткага разгрому супраціву ўва ўсім Афганістане. Калі ў красавіку ў Кабул, для ўдзелу ў урачыстасцях г.зв. "красавіцкай рэвалюцыі" прыбыў на чале савецкай дэлегацыі першы сакратар ЦК кампартыі Узбекістану Рашидаў (ён толькі што памёр), дык ён голасна пахваліўся, што неўзабаве, маўляў, афганскі ўзброены супраціў будзе разгромлены. Яму падпявалі Бабрак Кармаль і іншыя марыянэткі.

Але Рашидаў і яму падобныя, як і трэба было чахаць, пралічыліся. На працягу мінулага лета назіралася значнае ўзмацненне нацыянальна-вызвольнага руху афганскага народу. Партызаны спрычынілі цэлы шэраг магутных удуараў па гарнізонах савецкіх і кармалеўскіх войскаў, некалькі разоў правялі буйныя аперацыі ў самым Кабуле, разгарнулі актыўныя баявыя дзеяньні супраць акупантава ў шмат якіх правінцыях краіны. Ня быў выняткам і Гэрят. Ужо на пачатку лета началі прыходзіць весткі аб посьпехах партызанаў. Яны абстрэльвалі ракетамі лётнішча, нападалі на ваенныя канвоі, зынічалі здраднікаў, што супрацоўнічалі з акупантамі, разбуралі шляхі зносінаў, па якіх рухаліся войскі й перавозіліся грузы праціўніка. Муджахэдзіны ў правінцыі Гэрят здолелі перагрупаваць свае сілы пасля няўдачаў на пачатку году,

З В А Ж А Й

5

папоўніць запасы зброі, узмоцнілі свае сілы за кошт новай хвалі перабежчыкаў з кармалеўскіх войскаў, уцекачоў і сялянаў, якія пастанавілі із зброяй у руках бараніць свой край ад маскоўскіх акупантаў.

У выніку ім удалося ўзяць рэзані за няўдачы зімой і вясною ды прынесыці савецка-кармалеўскім войскам значную апаразу. Прычым, у адроўненіне ад прошлага, калі выступлены муджахэдзінаў мелі разрознены харкіт і акупантам было лягчэй перакідаць свае сілы ў небясьпечныя для іх раёны, — цяпер наўрад ці будзе магчыма савецкім войскам правесыці буйную контракцыю ў Гераце. Мясцовых сілаў для гэтага недастаткова, а здымаць войскі зь іншых месцаў савецкае акупациінае камандаваньне пакуль што ня можа: жорсткае змаганьне партызанаў з ворагам ахапіла ўвесь Афганістан і, як мы адзначылі ў пачатку, саму сталіцу — Кабул, дзе аперацый муджахэдзінаў з дня на дзень узмацняюцца. Толькі за некалькі дзён савецкія інтэрвенты страцілі ў Кабуле калі сотні чалавек забітымі. Колькі пры гэтым было параненых — няведама, але мяркуючы па інтэнсіўнасці партызанскіх аперацыяў, колькасць іх таксама павінна быць вялікай.

Мінамётамі і ракетным агнём быў абстраляны кабульскі аэрапорт, умацаваны пункты і разъямішчэні савецкіх войскаў і падразьдзяленнія кармалеўскага рэжыму ў розных раёнах афганскай сталіцы. Партызаны здолелі знайсці месца жыхарства шматлікіх супрацоўнікаў кармалеўскай палітычнай паліцыі і многа зь іх зьнішчыць або ўзяць у палон падчас начнога налёту. Цяпер нярэдка навет сярод белага дня афганскія партызаны ў Кабуле нападаюць на савецкія часці: у горадзе амаль ня сціхае стральба.

Як выглядае, камандаваньне партызанаў змагло сцягнуць у Кабул даволі буйныя сілы, бо адначасна з аперацыямі ў самым горадзе яны правялі моцную атаку ў паўднёвых прадмесцях Кабула ў кірунку аднай з найбуйнейшых ваенна-паветраных базаў акупантаў, Баграмі.

Узмацненіне дзейнасці муджахэдзінаў у Кабуле і вакол яго прымусіла акупантаў узмоцніць савецкі гарнізон у афганскай сталіцы. Пакуль што няведама скуч перакінутыя дадатковыя часці — зь іншых праўніцтваў ці з Савецкага Саюзу.

У сваю чаргу і, відаць, каб адпомсціць за кабульскія аперацыі муджахэдзінаў, савецкія самалёты ўзмоцнілі бамбёжку Шамалійскага нагор'я, а таксама вёсак у акрузе Пагман, дзе сканцэнтраваныя значныя сілы партызанаў і дзе насельніцтва асабліва актыўна іх падтрымоўвае.

На спыніліся паветраныя налёты і на пазыцыі муджахэдзінаў вакол гораду Газні. Тут з пачатку лета ў паўакружэнні бароніца савецкія адъездэлы ў рэшткі кармалеўскіх войскаў, бо партызанам удалося зьнішчыць амаль усе канвоі з падмацаваньнем, зброяй і амуніцыяй, што ішлі сюды з Кабулу.

Сытуацыя акупантаў у Газні асабліва пагоршылася з чыніцай, што амаль усе пасяль таго, як амаль усе

жайнеры марыянэткавых войскай у суседнай правінцыі Пактыя перайшлі на бок муджахэдзінаў і савецкім акупантам даводзіцца разылічваць там толькі на самых сябе. Гэта скавала іхныя сілы і пазбавіла магчымасці даць падтрымку адъездам, што адбіваюцца ад муджахэдзінаў у Газні.

Ня толькі масавая дээрцыя і пераход на бок партызанаў кармалеўскіх жайнероў і афіцэроў характарызуе стаўленыне Афганцаў да акупантаў і іхных марыянэтак на чале з Бабракам Кармалем. Навет між верных служкаў рэжыму, супрацоўнікаў афганскай патіцыі цяжка знайсці людзей, якія адносіліся бы з сымпатыяй да савецкіх агрэсараў.

Цяпер стала зусім відавочным, што надзея на хуткую перамогу над партызанамі, спадзяваны на ўстанаўленыне ў Кабуле трывалага, эфектуўнага марыянэткавага рэжыму, рукамі якога Москва рабіла б агідную работу саветызацыі Афганістану, а сама заставалася-б за кулісам — правалілася. Рух супраціву й палітычна і ў ваенных адносінах ператварыўся ў рэальную сілу, зь якой Савецкі Саюз, хоць і ня прызнаецца да гэтага адкрыта, мусіць лічыцца й пачынае разглядальця яго як сур'ёзную перашкоду на шляху сваей імперыялістычнай палітыкі не толькі на Сярэднім Усходзе, але і ў сусветным маштабе.

І што-б нам не гаварыла савецкая пралаганда аб магутнасці савецкай палітычнай систэмы, аб ваеннай магутнасці СССР, аб ягонай здольнасці раздущыць праціўніка — афганскіх муджахэдзінаў — усё гэта ня выключае таго, што афганская авантюра, у пэўных умовах, можа сур'ёзна пашкодзіць савецкай уладзе ўнутры краіны.

Бо калі й надалей будзе ў Савецкім Саюзе расьці лік сем'яў, што атрымоўваюць з Афганістану цынкавыя дамавіны з астанкамі сваіх сыноў ці сваякоў, калі праз афганскія "універсытэты" будзе праходзіць што раз большы лік маладых людзей і, гэтым самым, праўда пра тое, што там дзеецца шырака распаўсюдзіцца па ўсей краіне, калі расходы на афганскую авантюру стануть прыметна адбівачца на матар'яльным быце савецкіх грамадзянаў — няма ніякае гарантыві, што глухое, утоене незадаваленіе народаў не пачне выяўляцца больш і больш адкрыта. Чым гэта пагражает крамлёўскім кіраўнікам у "краіне работніцай і сялян" няцяжка дадумачца.

уц - юс

КІРАҮНІЧЫЯ ВОРГАНЫ**З ГУРТАВАНЬНЯ БЕЛАРУСАЎ КАНАДЫ****І ЯГО СЯВРОЎ**

**ВІНШУЕМ З 35-МІ ЎГОДКАМІ ЗАСНАВАНЬНЯ
АРГАНІЗАЦІІ І ЖАДАЕМ ДОБРАГА ЗДАРОУЯ І
ПОСЛЬПЕХАУ ДЫ ДАЛЕЙШАГА РОСТУ Ў БУДУЧНІ!**

"З В А Ж А Й"

З ВАЖАЙ

ДА 350 - ГОДЗДЗЯ СМАЛЕНСКАЙ ВАЙНЫ

30-га верасьня, 1632 г. (1) маскоўскі цар Mіхail Хвёдаравіч Раманаў, выкарастаўшы нутраныя слабасці Рэчы Паспалітай пасля съмерці караля Жыгімонта III і нарушаючы дэўлінскае замірэнне (2), пасылае ў наступ на Смаленск 40-тысячную армію пад камандай баярына Mіхаіла Шэйна (3). Адначасна маскоўскія войскі захопліваюць Дарагабуж, Белую, Раслаўль, Старадуб, Сирпейск і іншыя мясцовасці ўсходніх часткі Вялікага Княства Літоўскага. Абкружыўшы ў студзені 1633 году сам горад Смаленск, маскоўскія адзьядзелы пачынаюць пранікаць у паўночна-ўсходнюю частку ВКЛ, захопліваючы Асьвею, Себеж, Невель, Другу, Усьвят, Прапойск, а таксама пасады Мсьціслаў і Крычава (4). Гэтым вераломнім нападам на беларускія землі, Маскоўшчына распачала Смаленскую вайну, ведамую ў савецкай гісторычнай літаратуры як "Расейска-польская вайна 1632-34 гг." (5).

Пра Смаленскую вайну савецкія гісторыкі пішуць даволі мала (6), а калі ѹ пішуть, дык выкryўляюць гісторычны факты. Гэтак, напрыклад, паводле аўтараў 1-га тому "Гісторыі БССР" выдадзенага ў 1955 годзе, "У 1632 г. Руская дэяржава пачала вайну з Рэччу Паспалітай за вызваленіне Чарнігава і Смаленска, захопленых панамі ў 1610-11 гадох". Гэтую вэрсію пра "вызваленіне Смаленскай і Чарнігайскай зямель" паўтараюць і аўтары 1-га тому "Гісторыі Беларускай ССР", выдадзенага ў 1972 г., а таксама ў Беларускай Савецкай Энцыклапедыі, паводле якое "Руска-польская вайна 1632-34 гг. – вайна Рускай дэяржавы за вяртанье Смаленскай, Чарнігайскай і Северскай зямель захопленых Рэччу Паспалітай у пачатку 17-га стагодзьдзя".

Гэту канцэпцыю пра Смаленскую вайну, як спробу Маскоўшчыны "вярнуць рускія землі", быццам-бы захопленыя ў свой час Вялікім Княствам Літоўскім высунуў, здаецца, упяршыню савецкі гісторык Б. Поршней ў яшчэ на II-м Кангрэсе гісторычных навук, што адбыўся ў Стакгольме ў 1960 г. (7). Вайна гэтая ўваходзіла ў тэму ягонага дакладу. Чатыры гады пазней Поршней, у сваей працы "На путях к Поляновскому миру 1634 г." (8) зрабіў спробу канцэпцыю гэтую аргументаваць, ставячы гэтае пытаныне ў агульнаэўрапейскім кантэксьце, цвердзячы, што не магло быць і мовы пра маскоўскую агрэсію ў першай палове 17-га стагодзьдзя. Адзінае, што рабіла Маскоўшчына – гэта імкнулася вярнуць тое, што было стручана ў часе мангольскага панаванья. Інакш кажучы, яна нібы "праўна" збирала пад сваё крыло землі Кіеўскай Русі. А да гэтых "земляў Кіеўскай Русі" Поршней залічыў таксама і землі ад нікога незалежнага Палацкага Княства, а потым і ўсе аўдзянаныя беларускія землі ў аднай дэяржаве – Вялікім Княстве Літоўскім.

У запраўднасці ж Смаленская вайна была ня чым іншым, як чарговай агрэсіяй Маскоўшчыны супраць Вялікага Княства Літоўскага, адным з эпізодаў яе

змагання за пагранічныя вобласці й стратэгічныя пункты, аднай з імперыялістычных войнаў, прыкладам якіх можа служыць сучасная агрэсія Масквы ў Афганістане. Ня гледзячы на гэты імперыялістычна-каляніяльныя хакттар Смаленскае вайны, шавіністична-вялікадзяржаўніцкая канцепцыя пра ёе, устаноўленая гісторыкамі тыпу Поршнева, ня гледзячы на ёе хвальшывасць, абавязвае і сучасных беларускіх савецкіх гісторыкаў.

Смаленскую вайну Маскоўшчына падрыхтавала вялікім дыпламатычнымі стараннямі ў Швэцыі і Турцыі (9), якія ад даўжэйшага часу знаходзіліся ў стане вайны з аўдзянай польска-літоўскай (у гісторычным сэнсе гэтага слова) дэяржавай – Рэч Паспалітай. Швэцыя была захапліла амаль усю Лівонію й пагражала дэяржаву межам ВКЛ. Выкарыстоўваючы гэтае палажэнне Рэчы Паспалітай і швэцкую перамогу ў 30-гадовай вайне, Маскоўшчына падпісала ваенна-дапамогавы саюз із Швэцыяй: восеньню 1632 году раптоўна напала на ўсходнія межы ВКЛ. Швэцыя мела разарваць замірэнне з 1629 г. і з свайго боку павінна была напасці на Рэч Паспаліту. Швэцкая армія пачала адразу рыхтавацца да гэтага нападу.

Тымчасам маскоўская армія, якая складалася з чатырох палкоў чужаземнай наёмнай пехаты (3461 чалавек), шматлікіх палкоў расейскай пехаты, каля 2000 замежнай рэйтары і 3 250 маскоўскай коньніцы ды 158 гарматаў, заняла некалькі гарадоў Севершчыны і Смаленшчыны, а таксама аблажыла Смаленск, на съценах і бастыёнах якога знаходзілася 170 гарматаў і які бараніў невялікі "літоўскі" гарнізон (1650 жаўнероў Беларусаў і колькі сот навакольнай беларускай шляхты на чале з Сакалінскім, з аўмажанай колькасцю амуніцыі). Апроч гэтага абарона Смаленску магла разьлічваць на слабы "літоўскі" корпус Крыштафа Радзівіла ў ліку 4 500 чалавек (10).

Пачалася доўгая аблога гэтае беларускае цвярдніні, якая працягвалася да лета 1633 году. У гэтым самым часе ў бітве ў Саксоніі загінуў швэцкі кароль Густаў Адольф, не паспейшы прыйсці з вайсковай дапамогай маскоўскай арміі. Гэта дазволіла Рэчы Паспалітай кінуць больш войска на ўсходні фронт. Новавыбранны кароль Уладыслаў IV, з дапамогай гетмана Канецпольскага і дасьветчаных афіцэраў хутка сарганізаваў моцную армію, якая складалася ў пераважнай бальшыні з узброеных і абучаных на заходні способ палкоў пехаты й драгунаў. Пад канец жніўня армія гэтая падышла пад Смаленск. Пасля аўданання з корпусам Радзівіла, яна мела ўжо каля 25 тысяч адборнага жаўнера, у тым ліку 12 700 пехаты, 2 450 драгунаў і каля 9 500 коньніцы (1 700 рэйтараў, 3 120 гусараў, 4 260 казакоў і пяцігорцаў). У верасьні прыбыло ў яшчэ некалькі тысяч казакоў запароскіх (11).

У выніку маскоўская армія пад Смаленскам апынулася ў акружэнні й змушаная была капітуляваць, што ў адбылося 25 лютага 1634 году. У чэрвені таго самага года, у вёсцы Сямлёва на рацэ Палянаўка была падпісаная мірная ўмова між Маскоўшчынай і Рэч

ЗВАЖАЙ

7

Паспалітай. Паводля яе, кароль Уладыслау IV адмаўляўся ад прэтэнзіяў на маскоўскі пасад: Маскоўшчына із свайго боку, вярнула Вялікаму Княству Літоўскому усе захоплены ёю гарады й землі, апрач Сирпейска з паветам, і зраклася прэтэнзіяў да Інфлянты ды забавязалася заплаціць 200 тыс. руб. ваеных адшкадаваньняў (12).

Згодна із шматвяковай традыцыяй маскоўская дзяржавы, віноўнікай няўдалага паходу Міхаіла Шэйна і акольнічага А. Ізмайлова, паводля прыгавору баярскай думы, пакаралі съмерція.

Гэтак закончылася для Маскоўшчыны Смаленская вайна, на якую яна ў складала шмат надзеяў. Выкарыстоўваючы цяжкасці Рэчы Паспалітай, асабліва ейную доўгую вайну із Швэціяй, яна ў саюзе із Турцыяй і Швэціяй хацела адным ударам захапіць землі Вялікага Княства Літоўскага і Украіны, каб гэтым самым наблізіцца да берагоў Балтыцкага й Чорнага мораў. Гэты агрэсіўны акт тады не ўдаўся. "Вайна не прынесла посьпеху Рускай дзяржаве – адзначаеца ў "Гісторыі БССР" 1955 году выданьня. Паводля ўмоў заключанага ў 1634 г. Палянаўскага міру, Рэч Паспалітая захавала за сабой Чарнігаўскую і Смаленскую землі".

Гэтая няўдача для Маскоўшчыны ў Смаленскай вайне і ёсьць галоўнай прычынай чаму савецкія гісторыкі так мала пра яе пішуць. Для нас-жа, Беларусаў, Смаленская вайна – адзін із шматлікіх прыкладаў мужнасці й гераізму беларускага войска, якое на працягу тысячагадовай гісторыі ці раз выступала ў абароне сваёй дзяржавы ад прагавітых суседзяў і асабліва баранілася перад бязупынным наступам імперыялістычнай Масквы.

ЗНОСКІ:

1. Nowak T. Wimmer J. 'Dzieje oreza polskiego' (Do roku 1793), t. 1, Warszawa, 1968, str. 256.
2. Lewicki A. 'Zarys historii polskiej', Londyn, 1943, str. 170; Kukiel M. 'Zarys historii wojskowosci w Polsce', Londyn, 1949, str. 68.
3. Беларуская Савецкая Энцыклапедыя, т. 9, б. 186.
4. Там-жа
5. Там-жа; "Беларуская ССР: Кароткая Энцыклапедыя", т. 1, б. 610.
6. Залужны П. "Савецкая інтэрпрэтацыя Смаленской вайны", РС, Мюнхэн, 4.10. 62.
7. Там-жа.
8. Поршнев Б. Ф. "На путях к Поляновскому миру 1634 г. у кн. "Международные отношения. Политика. Дипломатия XVI - XX в.".
9. Залужны П. Ор. cit.
10. Nowak T. Wimmer J. op. cit. str. 256.
11. Nowak T., Wimmer J. op. cit. str. 257.
12. Сянькевіч В. "Беларускі гістарычна-вайсковы калідар", "Зважай", 2(18), 1980, б. 5

B. C.

НА КНІЖНАЙ ПАЛІЦІ

Нядайна зьявіліся дэзве книгі, прысьвечаныя савецкай арміі: праца былога савецкага афіцэра, які піша пад псэўдонімам "Віктар Сувораў" і книга аднаго з выдатных амэрыканскіх спэцыялістаў і дасыледнікаў савецкіх узброеных сілаў Эндрю Коўбэрна. Пра іх мы пагаворым у гэтым аглядзе.

Ім Віктара Суворава нашым чытачом ужо знаёмае: пра ягоную книгу "Вызвольнікі" мы пісалі ў "Зважай" (№ 1(29), 1983, б. 6). Новая ягоная праца "Савецкая армія знутры" (Inside the Soviet Army, by V. Suvorov), што выйшла ў амэрыканскім выдавецтве MacMillan, ёсьць працягам папярэдняе книгі. Адразу зазначым, што яна надзвычай цікавая, перш за ёсё, бязумоўна, для ваеных спэцыялістаў. У ёй аўтар раскрывае структуру арміі, яе арганізацію, падробна апісвае субардынацыю, катэгорыі войскаў, мабілізацыйныя плян, тыпы ўзбраенія. Чытаючы яе атчуваеш, што аўтар – прафэсіянал, кадравы ваенны, сучасны адукаваны афіцэр, які добра ведае ўсё тое, пра што піша.

Адзін з разьдзелаў кнігі Суворава загалоўлены "Бэрмудскі трывутнік", – небяспечны раён Карабскага мора, дзе бясьсыленна гінуш самалёты й мараплавы. Аўтар выкарыстоўвае гэты назоў, каб схаректарызаваць савецкую сістэму, якая спачывае на трох слупах: партыя, армія і КДБ. Запраўдная юзала ніводнай з гэтых сілаў не павінна значна перасягнучь улады дэзвюючых іншых, Калі-ж здараеша перакос у бок аднай із сілаў, дэзве іншыя неадкладна ўмешваючы і неабходная раўнавага аднаўляючы. Над цэнтрам гэтага трывутніка, створанага партыяй, арміяй і КДБ, узьнімаецца палітбюро. Усе тры сілы маюць у партыі роўнае прастаўніцтва, але між іх існуе тайны дагавор, што партыя – "наш стырнавы" і ёй належыцца кіруючая роля.

Сувораў звязрае ўвагу чытача на сістэму алказнасці за памылкі ў савецкай арміі. За памылкі, што здараючыся на самых вярхох, расплачваючыся сваім жыцьцём жаўнеры й ніжнія афіцэрскія чыны. Уся стратэгія й тактыка арміі, – адзначае аўтар, – пабудаваная на поўнай бязылітасці й крайнім няўзве да людзкога жыцьця. Ен парыўнаўвае тактыку вядзення бою савецкімі ўзброенымі сіламі з тактыкай, якую ўжываў Чынгіс-хан. Гэта – тактыка прарыву й захаваньне рэзэрваў, тактыка заваявання перамогі кожнай цаной, значыцца зь вялікім пралівам крыві.

Бесчалавечнасць – асноўныя прынцып, на якім будзеца ёсё жыцьцё савецкай арміі. У нялілозікіх умовах жывуць яе жаўнеры. У іх ніяма ніякіх правоў і само іхнае існаванне знаходзішча ў руках злосных, тупых і няпісменных яфрэйтараў, сяржантай, малозных афіцэраў, жыцьцё якіх – бязрадаснае і аднастайнай, – ахварбоўвае адно магчымасць "паз'іваніш штосьці налева".

Далей Сувораў піша пра зброяю, якой яна мае ніводная армія Заходняга съвету. Гэта зброя – блеф. Сыстэма, дзе ёсё захутана ў павуціну найбольшай гайны, дазваляе хлусыню на кожным узроўні. "Калі прэзыдэнт ЗША сустракае кіраўніка савецкага дзяржавы, – адзначае аўтар, – яму і ў галаву не прыйдзе, што перад ім

З В А Ж А Й

эвчайны шарлятан, у словах якога німа ні долі краўды". Абман, хлусьня, блеф – прадугледжаныя самой савецкай стратэгіяй і ў систэме савецкіх узброеных сілаў ёсьць спэцыяльнае кіраўніцтва, якое займаеца выдумлівым і пашырэннем чарговага блефу.

У заключным разьдзеле кнігі аўтар называе савецкую систэму "вельмі добра зарганізаванай, і адборнай мафіяй", якая ператварыла ў нявольнікаў насельніцтва вялізарнай краіны й жыхароў тых краінаў, што пасыля Другой сусветнай вайны апынуліся пад ейнай уладай. Гэтая мафія ня трymае сваіх мэтаў у тайне і стварыла магутную армію, якая павінна паставіць на калені ўесь вольны яшчэ съвет.

(Заканчэнне ў наступным нумары)

В. Сянькевіч

УШАНАВАЛІ ПАМЯТЬ ЗАГІНУЎШЫХ

У суботу 5-га лістапада ў БАПЦаркве Жыровіцкай Божай Маці ў Гайлend Парку, была адслужаная агульная паніхіды дый спэцыяльная за амэрыканскіх жаўнероў, што загінулі ў бамбардывоўцы Амэр. Галоўнае Кватэры ў Бэйруце. У нядзелю-ж была адслужаная Ліція каля помніка Беларускім Героям у Іст Брансвіку з прысутнымі нашымі вэтэрнамі й суродзічамі ды пры ўзынятых съязгох.

ДЗЕСЯЦЬ ГАДОЎ СЛУЖБЫ ДЛЯ БАПЦ

Ужо дзесяць гадоў у БАПЦ служыць а. Аляксандар Яноўскі ў парафіі ў Гайлend Парку. Кагадзе нашы вэрнікі ѹ вэтэрнаны ўшанавалі яго за гэта, жадаючы яму добраага здароўя й поспехаў. Мы – "Зважай" – далучаемся да пажаданняў парафіянаў. Як ведама, БАПЦ перажывала крызіс і каму як каму, а айцу Аляксандру спатрэбілася траціць шмат сілы ѹ намаганняў, каб адбіваць напады ворагаў БАПЦ.

За гэта, Ойча Аляксандар, для Вас наша падзяка, а ў будучай працы – памажы, Божа!

**СТВОРАНЫ СЭКТАР ВАЕННАЙ ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСІ
ПРИ
БЕЛАРУСКІМ ІНСТИТУЦЕ НАВУКІ Й МАСТАЦТВА**

16-га каstryчніка, 1983 году, на паседжаньні группы сяброў Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва, у Лёндане, пастаноўлена пры гэтым Інстытуце ўтварыць Сэктар Ваеннай Гісторыі Беларусі.

Заданьне сэктару – зборка, апрацаваньне й выдаўненне матар'ялаў з ваенай гісторыі Беларусі. Старшынём новастворанага сэктару выбраны др. В. Сянькевіч, сакратаром – К. Акула.

мары "Зважай", пацьвярджае нашы закіды. Ен-не адгукнуўся. А закіды былі такія, што ў 1974 годзе, падчас Першай Сусветнай Сустрэчы Беларускіх Вэтэранаў у Манчэстры, ён сабраў на лісту 32 хунты грошай на выданье памятнага шчытка, прысьвечанага Сустрэчы, дый пасыля гэтыя гроши ўзяў сабе. Больш таго. Падчас мае сёлетнія візыты ѹ каstryчніку ў Лёндане я даведаўся ад людзей, што тойсамы Калбаса сабраў тады на 32, а 38 хунтаў.

Тойсамы Калбаса, які на вачох дзясяткаў прысутных людзей выявіўся злодзеем, як выглядае, ня мае ніякага сумлення, бо ён-жа, бачыще, займае становішча і ѹ царкоўных, значыща маральных спраўах. Ен ёсьць сакратаром Рады БАПЦ на Вялікую Брытанію.

Што вы на гэта скажаце, сябры Рады БАПЦ, сьвятары Абабурка й Пякарскі? За зладзейства людзей судзяць, а гэты чалавек, з вашай апрабацыяй, сядзіць у Радзе БАПЦ. Слова за Вамі... . К. Акула

ФОНД "ЗВАЖАЙ"

Ад 5-га жнівеня сёлета да канца каstryчніка атрымана на "Зважай" наступная падпіска ѹ ахвяры:

В. Акавіты – 10,80 дал.,	М. Нікан – 10,80, (з продажы),
М. Максымаў – 10,80,	С. Гутырчык (з продажы) – 45,20,
др. Ул. Набагез – 60,00,	К. Акула (з продажы) – 12,00,
На лісту ѹ Нью Ерку – Нью Брансвіку (зьбіраў С. Гутырчык):	С. Гутырчык – 12,00,
	Б. Данілавіч – 12,00,
Адольф Субота – 12,00,	М. Януш – 6,00,
Л. Стагановіч – 6,00,	Л. Кахура – 6,00,
Ул. Машанскі – 6,00,	В. Руслак – 6,00,
П. Кахура – 6,00,	А. Ніпейн – 6,00,
В. Дубяга – 6,00,	В. Дубяга – 6,00,
Г. Дубяга – 6,00,	Я. Запруднік – 6,00,
др. М. Тулейка – 6,00,	М. Тулейка – 6,00,
Ю. К. – 6,00,	Ю. Азарка – 12,00,
Ю. Азарка – 12,00,	Р. Станкевіч – 12,00,
Зіна Станкевіч – 12,00,	А. Міцкевіч – 4,80,
А. Міцкевіч – 4,80,	Біл Яновіч – 6,00,
Н. Орса – 6,00,	Н. Орса – 6,00,
В. Руслак – 6,00,	Л. Норык – 6,00,
Л. Норык – 6,00,	К. Верабей – 12,00,
Ала Орса Романо – 12,00,	Ала Орса Романо – 12,00,
Г. Тодкон – 6,00,	Г. Тодкон – 6,00,
Ф. В. Бартуль – 12,00,	Тамара Кольба – 12,00,

На лісту ѹ Лёндане (зьбіраў К. Акула): др. В. Сянькевіч – 18,10, Я. Ясьвіловіч – 9,05, І. Вільчынскас – 9,05, М. Наўмовіч – 9,05, М. Сенько – 9,05, М. Гаховіч – 1,81, Ю. Весялкоўскі – 1,81, П. Асіповіч – 3,62, А. Зданоўскі – 9,05, М. Яськевіч – 1,81, А. Ражанец – 9,05, Я. Сяўковіч – 9,05, К. Глінскі – 1,81, а. А. Надсон – 9,05, Ю. Сенюкоўскі – 18,70, П. Урбан – 22,57, А. Лашук – 20,40.

Разам 533,33 канад. даляраў.

Усім суродзічам і зычлівым суседям за помач –
вялікае беларускае дзяякі!

ПРОСЬБА ДА ЧЫТАЧОЎ

Хто мае № 1 "Зважай" за 1974 год ды можа зь ім расстацца, просім прыслаць нам, каб выслаць яго ѹ бібліятэку ѹ Нью Ерку, якая гэты № патрабуе. Для нас важна, каб бібліятэка мела камплект часопісу. За такую ахвярх будзем вельмі ўдзячныя.

КАЛБАСА ПАЦЬВЯРДЖАЕ

Калі маўчаньне ёсьць знакам згоды, дык Янка Калбаса (Кілбаса), пра якога мы згадвалі ѹ мінулым ну-